

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ 6
Чернівецької області
Справа 1 216
P-3567

Архів з бідою
Горніківсько-Бережанська округа ОУЧ

ПАПКА

для 216

паперів

Кучмієв С. Трошурка, Болшевиків і націоналістичне
квітанні" (1948р.)

Українські документи: 1948р.

Українські документи: 1

Українські документи: 15

Зберігаючи: колекційно

20 р.

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ 6
Чернівецької області
P-3567 1 216
Опис Справа

A.

1

У. Кужіль

БОЛШЕВИКИ
І НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ

БОЛЬШЕВИКИ

І НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ

До одного з "геніально" розв'язаних питань в Советському Союзі належить т.зв. "національне питання". Тій проблемі присвячують большевики надзвичайно багато уваги і зусиль, бачучи, що ніяким чином не вдається елімінувати зі суспільного життя національних моментів. Прецізійно опрацьовані/теоретичні заложення і політична програма по національному питанні мають двояку ціль:

1/ уняти в тверді кліші советської системи нові національні тенденції в нутрі ССРСР і не допустити, щоби вони розсадили московську імперію;

2/ служити пропагандивним притягаючим кличем для всіх поневолених народів світу, заставляти їх до боротьби зі світовими імперіялізмами і придбати для ССРСР роль покровителя національно-визвольних рухів.

Докази цього бачимо в усій закордонній політиці ССРСР по другій світовій війні. Народам Бритійської імперії, колоніям Франції, Голандії і т.д. ставиться перед очі "блага", яких заживає навіть такий малий народ, як Ойроти в советській системі. Доходить до того, що Молотов на мирній конференції у Парижі, при обговоренні проекту статуту для вільної території Триєстра, пропонує взяти до уваги досвід советів в улаженні співжиття кількох національностей в одній державі. "Очевидно, - стверджує він, - такої досконалої форми співжиття в Триєстрі не встановиться, бо це можливе тільки в советській системі, але навчитися дечого в нас можна". Таке поважується заявити на міжнародному форумі представник держави, що являється саме прикладом найбільшого заперечення прав людини і народів у сьгоднішньому світі. І поветає питання, коли

ж вкінці вся большевицька облуда і заборіханість будуть розкриті перед усім цивілізованим людством.

Большевицька розв'язка національного питання має свою окрему, довгу історію і за цілий час існування большевицької партії переходила прерізні зміни. Одне можна з абсолютною точністю ствердити:

Національне питання було ними розв'язуване завжди зі становища інтересів російської імперії і завжди мало за ціль єдність російської імперії і вдержання територій, що гарантували її позицію світової потуги і дальший імперіялістичний ріст, навіть за ціну поступок марксієвським принципіальним заложенням.

При тому, як звичайно в советах, виступало виразно подвійне обличчя партії й уряду в національній політиці. Одна — це офіційна програма партії і уряду, виражена в резолюціях партійних з'їздів і основних законах совєтської держави, а друге, правдиве, — це практична політика партії і уряду на місцях, що зводилася до супрематії російської нації і повільного, але неволаганого спровадження всіх слов'янських і неслов'янських р'ік в одне російське море.

Національне питання набрало актуальної гостроти для російських марксистів щойно в часи революції 1905 р., а, передовсім, перед першою світовою війною. Вправді і до цього часу деякі партійні з'їзди (1898 р.) розтрясали kwestії: територіяльна чи культурно-національна автономія і т.п., але це були дискусії радше академічного характеру і спеціального відгуку в практиці російського партійного марксизму не знаходили. Ситуація змінилася докорінно з наростанням революційних настроїв у 1905-6 рр., з подихом суспільно-політичної свободи і зі зростом стихійного гону до національного відродження і усамостійнення в усіх окраїнах російської імперії. Найкраще змальовують це загрозливе

положення для Росії, як цілості, і для центра-
лізму большевицької партії слова Сталіна:

"Хвиля націоналізму наступала все сильніше,
грозячи захопити робітничі маси. І чим більше
зростав на силі визвольний рух, тим краще роз-
вивалися квіти націоналізму. Посилення сіоні-
зму серед євреїв, зростаючий шовінізм у Польщі,
націоналізм серед татарів, посилення націона-
лізму серед ~~жидів~~ вірменів, грузинів, україн-
ців - все це факти загально відомі" ("Марксизм
і національне питання", ст. 3).

І справді - поневолені народи позбавлені
найменшої можливості виявити себе, заговорили
на всьому просторі Росії і в один момент по-
ставили під загрозу цілість російської тюрми
народів. Прояви організованого національного
питання над. меншин поза границями Росії, які
проживали в умовах більшої суспільно-політи-
чної свободи і вільнішого й виразнішого вияв-
лення себе, як окремі національні спільноти,
поскльовали сепаратистичні тенденції в нутрі.
Цю епоху пробудження цілого ряду національних
рухів і прагнень до створення самостійних на-
ціональних держав позначає ланцюг революцій у
Персії, Туреччині, Китаї, війни на Балканах і т. д..

Раз пробуджена національна стихія порицала
і в ряди соціал-демократів, поневолених Москвою
народів, що проявляється у відосередніх тенденці-
ях тих с-деків у всеросійській с-д партії, в їх-
ній боротьбі проти російсько-большевицького
партійного централізму, в їхніх домаганнях виз-
нати всі права їхніх народів і права на тво-
рення самостійних, чи хочи автономних с-д партій

"Обласна автономія для Кавказу, і культурно-
національна автономія для націй, що входять до
складу Кавказу, так формулюють свої домагання ті
соціал-демократи, що не встояли проти націоналіс-
тичного "поветрія", пише Сталін /Маркс і націо-
нальне питання, ст. 34./.

Якже ж тоді оцінити підхід до національної
проблеми партії, якої один з найвизначніших чле-
нів визначає національно-визвольні рухи нарівні
з "поветрием".

Спеціально сильно розвинувся національно-відродженицький рух на Україні і кличі до самої стійкості ставть все частішим змістом вивів українського організаційного суспільного життя. Питома вага політичної свідомості українських мас примусила російські демократичні партії /кадетів/ поставити українське на денний порядок партійних з'їздів і призадуматися над програмовим оформленням прав України очевидно не переступаючи межі культурних автономій, федерацій і т.д..

Всі ці факти створювали партійну загрозу для большевиків. В першу чергу вони були поставлені в обличчі подій, що порходили на ґрунті національного відродження поневолених народів. Вони мусіли признати величезну силу національної стихії і супремачію національного моменту в суспільному житті, що підважувало інтернаціоналістичні заложення марксизму. В зв'язку з цим грозило большевикам, що українські маси і маси інших поневолених народів підуть в своїй визвольній боротьбі проти Москви, в напрямі здійснення національних ідеалів, в напрямі боротьби за побудову самостійних національних держав. Отже, якщо неможна знищити національної стихії, то треба перебрати керму вживаючки національного руху в свої руки, надати йому, собі вигідне, спрямування і самому оформити його основні домагання. І вся ота метушня біля національного питання в партійних виданнях, на партійних з'їздах, розв'язки нац. питанні в партійних програмах - все це концесії для зростаючої сили національної стихії, видвигнем її для її унешкідливлення, для її нової нейтралізації.

Друга небезпека надходила зі сторони партійних соціал-демократів членів поневолених Москвою націй. Їхні домагання признати в партійній програмі рівні права усім націям і "сприяти" визвольній протимосковській боротьбі народів, мусіли бути взяті офіційно до уваги в інтересі єдності всеросійської с-д партії.

З третьої сторони небезпеку для большевиків

становили інші російські ліберально-демократичні партії. Вони, як і більшовики, старалися оволодіти масами поневолених народів (в першу чергу українським), щоби зміцнити свій потенціал в боротьбі за владу проти царату. З того приводу делегати з України на з'їзді кадетської партії в 1914 р. поставили питання про політичне самовизначення народів, націй, яке зводилося до автономних прав. Тому то більшовики, переліцитуваючи всі інші угруповання, посунулися аж до права націй на самовизначення. Ліцитація кличами нічого їх не коштувала; вони ж не були при владі і там не могли здійснювати своїх обіцянок, а повніше задоволення національних постулатів у програмі партій, давало їм змогу дискредитувати політичних противників, як реакціонерів і російських шовіністів.

В такій то загальній політичній ситуації для неутралізації вищезгаданих трьох чинників, виключно як тактичний маневр у боротьбі за владу над масами, а при їх допомозі за владу в державі повставала більшовицька розв'язка національного питання в 1913-14 рр.

"В цей трудний момент на соціал-демократів покладено високу місію - дати відсіч націоналізмові, відгородити маси від загального "повітря" - пояснює видвигнення партією національного питання Сталін (Маркс і нац. питання).

Як мотто до цієї більшовицької національної політики треба поставити слова Леніна:

"Робітничий клас менш за все може створити собі фетиш з національного питання. Але раз виникли масові національні рухи, відмахнутись від них, відмовити від підтримки прогресивного в них значить на ділі піддатися націоналістичним забобонам" ("Право нації на самовизначення", ст. 58).

І справді в марксистській системі грає національний момент дуже підрядну роль. Не належить він до абсолютних категорій, що лягають в основу явищ суспільного життя; це навіть не поняття, що було б зв'язане з цілою історією людських спільнот. Це явище похідне від "при-

чини причин" - цебто від виробничих відносин, що сіхують дану епоху. За визначенням Леніна (Право націй на самовизначення) економічна система національних рухів полягає в тому, що для повної перемоги товарного виробництва необхідно завоювати внутрішній ринок буржуазією, необхідне державне згуртування територій з населенням, що говорить однією мовою, усуваючи всі перешкоди розитковій цієї мови і закріплюючи її в літературі. Тому то типовою для капіталізму являється національна держава, тому то буржуазія викликає національні рухи, щоб таку самостійну національну державу збудувати, а маси, як звичайно, обдурені, йдуть за нею. Виходить пробудження національної стихії, це явище притаманне тільки капіталізму; пройде він - пройде і хвиля націоналізмів". І не присвячували б більшовики тому підрядному моменту більшій увазі, якби життя не заставило їх зробити це і, якби в супереч теорії не зганяло воно сну з очей більшовицьким вождям і при соціалізмі - цебто тоді, коли його вже не повинно бути. У відповідності з теоретичним заложенням займає нац. питання другорядне місце і в політиці більшовизму. Перша й головна ціль - це соціалістична революція, знищення капіталізму і побудова соціалістичної держави і з того аспекту розглядається кожний національний рух, кожна визвольна боротьба поневоленого народу. Співзвучність з інтересами російської соціал-демократії стає мірилом правильності чи неправильності ~~правильна~~ прагнення до самостійності поневоленої Москвою нації. Офіційно в програмі більшовицької партії сказано - "вольному воля". Для народу, що бажає відкритися в самостійну державу - право на самовизначення аж до відокремлення; для такого, що хоче в рямцях російської держави - обласна автономія, а для всіх інших взагалі - національна рівноправність в усіх видах. Ось і готова рецепта на всі "національні болі" поневоленого народу. Готовий гром мозвід, на якому може виладуватися вся енергія

національної стихії, очевидно, не шкідливо для більшовицької партії, бо перед переростом націоналізму вона забезпечила маленьким додатком: "...І принцип інтернаціональної організації й інтернаціонального виховання робітників, як необхідний пункт у рішенні національного питання" (Сталін, "Маркс і нац. питання, ст. 45).

В зв'язку з цим писав Ленін цинічно в 1914 р. "Визнання марксистами всієї Росії і насамперед великоросами права нації й на відокремлення ані трохи не виключає агітації проти відокремлення з боку марксистів тієї чи іншої пригнобленої нації" (Про право нації на самовизначення).

В парі з тим в 1914 р. російська соціал-демократія ще дуже маскувалася, більшовицькі теоретики розпиналися за цілковиту рівноправність націй, а Ленін облудно заявляв:

"Ми, пролетарі, задалегідь оголошуємо себе противниками великоруських привілеїв і в цьому напрямі ведемо всю свою пропаганду й агітацію" (Про право націй на самовизначення, ст. 19).

По тридцятьох роках, в 1945 р. Сталін уводив новий закон у "Віру" советського громадянина, про першенство російської нації, про її вищі духові прикмети, про її упривілейоване становище "старшого брата" в Советській Союзі.

Що ж це має означати? Чи не світоглядіві розбіжності двох більшовицьких вождів? Чи прямо 29 літ при владі заставляє вождя розмаскуватися і показати правдиве обличчя російського імперіаліста-асимілятора. І, власне, опі дві заяви являються граничними стовпами від високонарних, пропагандивних кличів, про самовизначення і рівноправність в 1914 р. - тобто перед приходом до влади - до "геніальної" сталінської розв'язки національного питання сьогоднішнього дня, тобто нахабної очевидної русифікації в країні "здійсненого соціалізму".

Дальші роки війни аж до жовтня 1917 р. не вносять засадничих змін у більшовицькій поста-

новці національного питання. Не будучи при вла-
ді і не маючи змоги здійснити практично вида-
них обіцянок, вони далі "борються" проти націо-
нального гніту і ставть великодушно по сторо-
ні Фінляндії, коли вона домагається права на
самостійність від Тимчасового Уряду (претедент
за Фінляндією дає їм вигідну зброю в поборю-
ванні політичного противника, представляючи йо-
го імперіалістом і продовжником політики гне-
ту царату). Те, що більшовики попирали в тому
часі Фінляндію вказує, що прийоми політичної
тактики йдуть у них завжди перед принциповими
і заложеннями, бо вже в 1918 р. вони проголошують
оді ж самі домагання реакційними. Чомусь то по
Жовтневій революції — тобто по приході больше-
виків до влади, яні в одному випадкові домаган-
ня самостійності поневоленням Москвою народам
не було признано доцільним, або згідно з інте-
ресами пролетарської (читай — російської) рево-
люції. згідно з адітеном с. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000

Та 1919 р. приніс іо засадничі зміни в про-
грамовій постановці національного питання. По
упадку царату хаос запанував на величезних про-
сторях російської імперії. На всіх окраїнах
Росії міцніли відосередні тенденції серед по-
неволення народів і у висліді відродження на-
ціональної стихії почали повставати самостійні
національні держави. Самостійницьким рухом бу-
ли охоплені майже всі складові частини царсь-
кої імперії. Україна, Білорусь, Бесарабія, Крим,
Башкірія, Кіргізія, Туркестан, Латвія, Естонія, Лит-
ва, Грузія, Вірменія, Азербайджан, Кавказ, Середне
Поволжя зорганізували свої національні держави,
як висунені тими народами Національні Ради, чи
Автономні Уряди, проголошували волю цих же на-
родів жити окреим від Росії життям. Центральний
уряд, генері вже большевицький, знайшовся в труд-
ному положенні. Хвиля націоналізму перейшла
і сподівання большевицьких теоретиків. Вони "на-
уково" не потрапили одініти сили національного
руху і були впененими, що принайменше 2/10 поне-
волення народів захоче залишитися в російській

7

державі і далі своїми багатствами підпирати московський трон. А в дійсності Росія залишилася ізольованою у війні з Антантою без всіх потрібних їй матеріальних ресурсів, яких до того часу достарчали підбиті краї. Большевики вдарили на сполох. Всі без винятку самостійницькі тенденції поневолену Москвою народів признано реакційними, домагання відокремитися недоцільними, бо, як писав Сталін у 1920 р.:

"Три роки революції і громадянської війни показали, що без підтримки окраїн неможлива побіда революції, неможливе звільнення Росії від кігтів ворожих імперіялістів. Центральна Росія не може довго держатися без помочі окраїн, в яких подостатком сирітців, топлива, харчових продуктів" (Політика сов. влади по нац. питанні в Росії).

Годі було більше цинічно зідентифікувати інтереси пролетарської революції з інтересами центральної Росії - Москви, які одиноко мають рішати про доцільність відокремлення того чи іншого народу. В такій ситуації приходить до цілковитої зміни фронту в большевицькій національній політиці. До перебрання влади большевики демагогічно проголошували:

Право нації на самовизначення, а коли нації зманципувалися з-під їх впливу, виключно до самостійного державного життя і большевики, як російська влада, побачили себе zagrożеними в своєму існуванні, появилася нова розв'язка:

Вся влада робітничим масам гноблених національностей.

Очевидно, не додавання пояснення, що ті робітничі маси - це ставленики довоєнної російської соціал-демократії, російських большевиків, що це люди виховані в одній єдиній пролетарській всеросійській партії, що це звичайні люди, які власне мали свободу агітації проти права на відокремлення від центру.

В ту пору національне питання починає використовуватися більшовиками ширше і стає важливим козиром в боротьбі проти західних держав. Розрухи і повстання в колоніях і півколоніях Англії, Франції, заворушення в Персії, Індії і Китаю, а також повоєнні ферменти на соціальному ґлі в ряді європейських держав — це все сода на соватський млин. Поєднуючи все це невдоволення зі своєю боротьбою з західними імперіалістами, російський імперіалізм піднімає дотеперішній клич проти національного гнету царатом в межах Росії — кличем за освободження пригноблених народів колоній і півколоній всього світу від імперіалізму. Творився новий фронт на захист Москви, що мав поєднувати колоніальні народи з робітничими масами заходу, вхопленими Комінтерном. Взором рівноправності братнього співжиття нації мала служити Росія, проголошена в тому часі "федерацією соватських національних республік". В результаті виходячи з корінних життєвих інтересів Росії, як великодержави, формується нова "геніальна" розв'язка національного питання, актуальна і досьогодні: "Ми за відділення Індії, Арабії, Єгипта, Марокка та інших колоній від Антанти тому, що відділення в тому випадкові означає послаблення революційної сили Росії. Саме тому більшовики, борючися за відділення колоній від Антанти, не можуть разом з тим не боротися проти відділення окраїн від Росії. Домагання відокремлення окраїн від Росії повинно бути виключене" (Сталін, Політика сов. влади по нац. питання в Росії).

Яким же чином можна погодити слова "домагання на відокремлення виключене" зі статтею конституції про кожночасову можливість виходу зі Союзу ССР?

Дальша політика соватської влади по нац. питанні від тоді тільки до цього, щоб встановити таке відношення, такий зв'язок між центром і окраїнами, що забезпечували б тісний непорушний союз з ними, що забезпечували б соватизацію тих

же окраїн і зв'язання їх, як колоній, з Москвою в одну державну систему. Дотеперішня Федерація в 1919 р. показала для цього мало догідною. Советська влада не мала повної свободи в господарюванні по союзних республіках; притаманний Москві централізм зв'язувала правна кінче-ність офіційно укладати свої взаємини з республіками кожнораз на основі договорення. Крім цього Росія була матеріально дуже знищена і ніяк не всилі налагодити своєї внутрішньої господарки, а зовнішня політика станула на ворожій стоні по відношенні до оточуючого капіталістичного світу і звідти їй теж ще приходилося чекати господарської помочі. В додатку народи залишені собі хоч в сповидно незалежних державах могли еманципуватися з-під московської клітки і створювали загрозу відосередніх тенденцій. Зрештоту, перед Росією стояла візія близького панування над цілим світом після побідної світової пролетарської революції. Вона голосила за знагодистворення ССРСР: і навіщо їй вперше згод "Цей день являється днем свята нової Росії, що зорганізувала перемогу над капіталом, розбудила народи Сходу, натхнула робітників Заходу і зібрала довкруги свого знамені народи советських республік для того, щоб об'єднати їх в одну державу ССРСР, праотвір будучої Світової ССРСР" (Доклад на I-му з'їзді Советів ССРСР, 1923).

Для таких далекосяглих планів треба було в Москві зцентралізувати економіку на всіх просторах незалежних федеративних республік, перебрати представництво всіх народів федерацій перед зовнішнім світом, а найважливіше замкнути в одній державній системі для виховання в советському дусі. Ці передумови й лягли в основу "Деклярації про створення Союзу Советських Соціалістичних Республік" на першому з'їзді Советів ССРСР 30 грудня 1922 р. Із цього Деклярація запевняла рівність добровільності вступу до Союзу і кожноразну можливість виходу з нього. Новостворений союз мав являтися союзом незалежних республік /очевидно, голословне,

забріхане твердження, що противорічило устроєвій формі советської держави). І так - усі прерогативи, що становлять про фактичну незалежність держави - цебто закордонна політика, збройні сили, економіка, належали до компетенції союзних комісаріатів, що не мали відповідника по слюзним республікам, а керували своїми справами через уповноважених, непідпорядкованих урядам союзних республік. Друга категорія комісаріатів т. зв. союзно-республіканські (комісаріат праці, фінансів, прохарчування, робіт, сель. інспекції, предсідник Верховної Ради Народного Господарства) мала відповідних комісарів у Раді Комісарів республік, що підлягали республіканському урядові, але в діяльності керувалися і підпорядкувалися тільки інструкціям з Москви. Отже, на долю союзної республіки до самостійного полагодження залишалися тільки такі ділянки як: земельні справи, внутрішні справи, юстиція, освіта, охорона здоров'я, соціальне забезпечення і національні справи. В такому ж кодексі державного права можна знайти визначення держави незалежною з такими прерогативними? Хіба совети створили нове поняття "незалежність", яке справді не має прецеденту на ці права цілого цивілізованого світу? Належить додати, що піклування про внутрішню стійкість цього "добровільного" союзу - цебто справи по боротьбі з контрреволюцією віддано Союзному Верховному Суді і державному політичному управлінні - тому горезвісному ППУ. Не приходиться подрібно розбирати "Декларації". Вже сам розподіл компетенцій поміж союзним і республіканським урядами вирішує про знищення незалежності союзних республік. По тому шляху йшла офіційна розв'язка національного питання далі по через конституцію 1936 р., коли скасовано навіть республіканські комісаріати юстиції, внутрішніх справ і т. д., а "незалежна" республіка могла "самостійно" вирішувати тільки про: окремий місцеву промисловість, народню освіту, соціальне забезпечення, комунальне господарство і

тим подібні "важливі", "державного масштабу" справи. Згідно з большевицькими теоретиками створення досконалих форм співжиття націй - тобто ССРСР, повино було б ліквідувати всякі національні конфлікти і саму національну проблему. В дійсності ця проблема виринала завжди на ново, примушувала народи на ново зуживати левину частину енергії на боротьбу з націоналістичними ухилами. Річ в тому, що до цього нового державного твору - ССРСР інакше підходила Москва, а інакше поневолені народи. Московські большевики до в 1919 р. визначили своє становище ясне і без обиняків:

"одну з передових форм до повної єдності, партія висуває федеративне об'єднання держав, організованих по советському зразку" /VIII з'їзд ВКП/б/ 1919 р./.

Стже зараз по нормальному заключеному договорі про створення ССРСР, Москва приступає до діла і ставить найближчими своїми завданнями здійснити дальший етап уніфікації, що зрештою достаточо чітко оформульовано в докладі Сталіна на XVІІІ з'їзді партії:

"конкретна форма національного питання в нашій обстановці в даний момент звелася до питання про установлення співпраці народів господарської, зовнішньо-політичної і великої", а найважливішою причиною тієї "співпраці" являється факт, що ці ж народи:

"займають найбільше потрібні для господарського розвитку райони й найбільше важні з погляду воєнної стратегічної точки" (там же).

І от ці, поневолені до "співпраці", країни мають стати базою до наступу в боротьбі з капіталістичним світом.

Протилежна картина розвивалася на окраїнах у союзних республік. Там ніяк не хотіли розуміти месіянстичних мрій центру, тим більше впрягтися в їхні імперіялістичні плани. Розбуджені визвольними революціями маси намагалися виповнити форму союзної респу-

бліки національним, а не московським советським змістом. Вони рвалися до виявлення власних творчих сил, до побудови свого життя на власних ідеях, основах і в тому повставав конфлікт в 1922-23 рр. серед східних народів позначається сильне протиставлення Москві бухарсько-туркквстанська організація бахмачів, татарський рух під назвою султан-галіівщини, прозваний так від його ініціатора Султан-Галієва, що сам, будучи партійним комуністом, зумів проглядіти правдиве обличчя Москви. В Балкірії Валідов очолює протимосковську боротьбу і з ним то намагається зв'язатись Султан-Галієв. Всі ці рухи зростали на пантюркському і на панісламітському підложжі, а наймаркантише в них було те, що вони відділювали і на своїх власних комуністів і приводили їх до одного національного, протимосковського фронту. Комуністи - представники Туркестану на з'їзді відповідальних партійних працівників в 1923 р. піднесли знаменитий закид, що Туркестан поставлений на становищі колонії і що вони не завважують ніякої зміни по відношенні до своєї країни між царським і советським урядами.

Про відосередні самостійницькі тенденції в Україні не приходиться навіть згадувати. Вони найсильніше вплинули на московсько-большевицьку політику по національному питанні і примусили партію піти на уступки та приміняти інші тактичні прийоми, яких висловом являються резолюції XII партійного з'їзду 1923 р. Большевики здали собі вповні справу з того, що ім'я соціалістичної революції не з'являється ані серед поневолених народів Росії, ані серед інших європейських суспільностей. Початкова спроба советизації окраїн натрапила на рішучий спротив, відворот з-під Варшави поховав рожеві надії на швидку світову революцію. На внутрішньому форумі треба було перейти до непу, а на зовнішньому залишити рух вперед і зачати попередню підготовку резервів серед колоніальних народів і серед робітників капіталістичних держав.

...и в "Треба відпочати, залікувати свої рани, нав'язати контакт зі селянським тилом (тобто головною опорою національних рухів - прим. авт.)" повести дальшу роботу серед резервів, які відстають від нас; такою обстоїть діло при оцінці національного питання", - з'ясовує ситуацію Сталін у докладі на XII парт. з'їзді. Інтересом доповідач з'ясування те - це славнозвісне ленінське "крок назад - два вперед", це приготування до нового наступу. Отже тут як "тихою ною" прийоми лягли в основу большевицької політики неп-у і українізації, а не вірність марксистським принципам рівності і свободи народів. Сталін, як доповідач по національному питанню на XII з'їзді ствердив в першу чергу наявність націоналістичних "пережитків" серед поневолених народів. Рівночасно ствердив, що до теперішньої насильної совєтизації не дала бажаних результатів, що совєтська влада на окраїнах являється до останнього часу російською владою і щойно нова тактика мала б зробити її владою міжнародною, рідною для раніше поневолених національностей. Та нова тактика мала полягати головню у вмілому маневруванні між рішачою боротьбою з націоналізмом і такою ж рішальною боротьбою за притягнення до совєтської роботи всіх більш чи менше дояльних елементів з місцевих людей. Тобто сповидно потурати національним почуванням, щоб не викликувати гострих реакцій, а рівночасно основно нищити всякі самостійницькі вияви. Концесові тому національному потенціалові, а рівночасно шлях до здобуття довіри поневолених народів виражають резолюції XII з'їзду партії в 1923 р.

Це, в першу чергу, постулянт, щоб у системі вищих органів Союзу був оснований спеціальний орган представництва всіх без винятку національних республік і національних областей (сьогоднішня Рада Національностей), виконні органи Союзу мають бути построєні на засадах, що забезпечували б у них участь представників всіх націй. Далі висунуено постулянт, щоб органи на-

національних республік і областей складалися переважно з місцевих людей, щоб видано спеціальні закони, які забезпечували б вживання рідної мови у всіх державних органах і закони, які карали б за революційною суворістю тих, що порушують національні права. Та, для проведення цієї тонкої політики, бракувало: більшовикам випробуваних людей, бо на місцевій елемент вони не відважувалися оперти. Треба було уважати, щоб ті хвилеві "вольності" не були використані національно-свідомими елементами і тому рівночасно XII з'їзд партії передбачує посилення підготовки марксистських кадрів на місцях через видання принципіальної марксистської літератури на рідних мовах поневолених народів, видання масової партійної літератури, посилення партійно-виховної роботи в республіках, посилення роботи серед молоді організацію спеціальних інструкторських груп при ЦК партії в національних республіках і створення марксистських кружків вищого типу на окраїнах. Однак, наймаркантишим центристичним посуненням Кремля в тому відношенні було призначування секретарів ЦК республіканських партій, фактичних диктаторів у цілому житті республік. Такій важливій ділянці, як підготування більшовицьких кадрів для продовження нової національної політики партійного уряду приділявано дуже багато уваги. На X з'їзді відповідальних партійних робітників з національних республік 1923 р. Сталін особисто повчав: "ага" і націоналізм - основна ідейна перешкода на шляху вирощування марксистських кадрів". Але і треба, власне, вміти нищити його толеруючи рівночасно нешкідливі сьогодні національні "пережитки", бо: "накільки, чимось, десь, а, от, а, а". Елементи відступу на одному відтинкові фронті можуть тільки полегшити підготовку наступу на цілому фронті". Знову ж, і, відомо, що, хитрий, а, а, а. Для того, що (треба розвивати на місцях національну культуру, очевидно, національну по формі, а соціалістичну (читай - московську) по змісті. Всі надії, які більшовики зв'язували з новою

постановкою по національному питанні, характеризують найкраще слова Сталіна з доповіді на тому ж XII з'їзді:

"Тільки так вирішуючи національне питання - ми широко розгорнемо знам'я пролетарської революції і зберемо довкруги нього прихильність і довір'я країн сходу, що доставляють важливі резерви нашій революції і можуть відіграти рішучі ролі в будучих змаганнях пролетаріату з імперіалізмом". Для підвищої цілі організовано навіть спеціальну інституцію в 1921 р. "Комуністичний Університет Сходу", в якому представники 50-ти націй і етнографічних груп навчилися "геніяльної" сталінської національної політики.

Так повставала і реалізувалася хитра, повільна, але тим більше небезпечна політика советизації, уніфікації і русифікації поневолених народів. Не мало голосу викликала вона в нутрі самої більшовицької партії, серед комуністів-москалів, яким увижалася вона "єдина-неделимая", які не могли зрозуміти всього сталінського макіявелізму. Це приневолювало Сталіна не раз навіть проти великоруського шовінізму, з яким він різнився тільки щодо методу діяння, а не по суті. Драстичний метод московських шовіністів грозив викликати гостру реакцію серед національностей окраїн і перешкоджуючи його політиці - поступового але успішного затроювання національних організмів і виключування їх у свою власну систему.

"Вони (тобто московські комуністи) не розуміють, що тільки при умовинах розвитку національних культур можна було дійсно притягнути відсталі національності до діла соціалістичного будівництва, а відкинення клича національної культури означає віддачу цих народів в духовну неволю реакційним націоналістам", - говорив Сталін про московських комуністів (з'їзд вкп/б/)
Однак, поневолені народи по-своєму зрозуміли і використали часи неп-у. Вони з усією розбудженою в 1917-20 рр., енергією приступили до зміцнення національного потенціалу, до розбу-

дови національних культур і до розгортання в якнайширших рамках всіх виявів суспільно-національного життя. І цікаво, що до однакових стверджень проходили на всіх кінцях російсько-советської імперії, що на всіх кінцях появлялися свої Хвильові і Волобузів, які характеризували відношення Москви й окраїн, як метрополії і колонії. Поневолені народи еманципуються, вони шукають своїх власних шляхів розвитку, нових суспільних форм і нового змісту національних культур. Того, власне найбільше не може протити ім централіст-імперіаліст Сталін. Ось головний промах відродженої України, висловлений поглядом її чільного представника Хвильового: "Ідеї пролетаріату нам відомі і без московського мистецтва".

Україна на шляху свого розвитку хотіла сама засвоювати собі всі здобутки прогресивного людства, а не діставати сирепарованими через Москву.

"В цей час, як західно-європейський пролетаріат повний симпатій до Москви, тоді цитаделі міжнародного революційного руху; в цей час, як західно-європейський пролетаріат зі захопленням глядить на Москву, — український комуніст Хвильовий не має сказати в користь цієї ж Москви нічого іншого, як тільки прикликати українських діячів тікати від Москви, як можна найшвидше". (Сталін, із листа до т. Кагановича 1926 р.)

Це пересудило долю України і до сатрапа України Кагановича йде одоручення: "иной"

"Тільки в боротьбі з такими крайностями можна перемінити рстучу українську культуру і українську суспільність в культуру і суспільність советську" (там же).

Цілий конфлікт, що повстав між Москвою і Києвом полягав, власне, у рівниці розумінні основ сталінської національної політики. Шумський, Хвильовий і інші українські комуністи використали "українізацію" на національне усвідомлення українського пробитництва, українського міста, на усамостійнення основ української культу-

ри і т.д. При тому, коли Москва розумувала інж інакше: "Розквіт національних культур (і мов) йде в цілях підготовки для відмирання і злиття їх в одну загальну соціалістичну (читай - російську) культуру". Рівночасно національне освідомлення українського робітництва було одінене Кремлем, як наприклад на українській території російського елементу в Україні, тобто новий національний гніт.

Подібні процеси проходили і в інших національних республіках і проблему "співжиття" різних національностей з Москвою зачав вирішувати кривавий терор, що мав примусити до "правильного", тобто до московського розуміння національної політики. В 30 років починається на всьому просторі СРСР насильна уніфікація і останні роки перед другою світовою війною заставляють на поверхні життя тільки советську культуру, советські культурні організації з центром в Москві і з повністю підпорядкованими філіями в національних республіках. Советсько-московське життя п'ятно лягло на всіх проявах суспільного життя. Це був час, коли кремлівська верхівка мабуть визнала, що може відкрито заговорити про відмирання всього національного і переходу до "соціалістичної" свільноти (читай - всі ріки в одному російському морі).

Вибух російсько-німецької війни в 1941 р., а передовсім часи гранебного відвороту примусили Москву знову до концесій, подібно, як в часі війни з Антантою після Жовтневої революції. Тиміразом були це тільки маленькі подаруночки - "коралики і перкалі для муринів", за ціну крові найкращого елементу поневолених народів, пролитої в обороні московського центра. Вони звелилися до "україньких фронтів", орденів Богдана Хмельницького, декілька національно-патріотичних радійових авдіцій, до двох нових міністерств, які мають таке ж саме значення для української державності, що й ті авдіції - от і все.

По закінченні воєнних дій і відсвяткування свята перемоги, приступила Москва до реалізації нової національної політики. Заложення, які лягли в її основу, вкорінилися в ствердженнях, до яких мусіли прийти більшовики в роках війни. Вона рівно ж пов'язувалася тісно зі ситуацією, що заіснувала для СРСР у міжнародному житті по війні. В кризових воєнних моментах, в час вирішальної боротьби на життя і смерть переконалися більшовики, що всі поневолені народи скористали з перших же днів відступу совєтських військ, щоби в більшій чи меншій мірі порвати з Москвою. Всі пропагандивні кличі показалися фікцією і самотньо російський народ і самотньо відклик до його національного почування врятував ситуацію. З другої сторони, змінилася доля Советів у міжнародному житті. Позицію ізольованого, принципового авангарду пролетаріату серед капіталістичного оточення замінила тісна співпраця з тим же капіталістичним світом. В результаті такої обстановки Совети розв'язали Комінтерн, зрезигнували з пропаганди світової революції за кордоном і включилися в систему міжнародної політики світових імперій.

Для внутрішнього життя потрібна була нова ідея, що станула б двигуном у дальшій будові російської імперії, потрібне було суспільство, на якому опиралась би оборона СРСР у випадку можливих конфліктів з закордоном. І тим суспільством стає офіційно російський народ, а тією ідеєю — ідея російського месіанізму.

На міжнародній арені більшовики все таки намагаються виступити як союз держав. Тим надзвичайно маркантно підкреслюється окремішність поодиноких союзних республік. Українці і Білорусь виступають як дійсно державні організми в Організації Об'єднаних Націй, незалежно від делегації "СРСР з одного боку" — це мало забезпечувати Советів передовидвиженням кимнебудь українського і білоруського явища питання, а з другого боку, бути пропагандивним кличем для з'єднання собі в світі симпатії більшабо

менш залежних народів і всіх демократичних елементів людства. Крім советських представників виїжджають тепер офіційні представники советської України на прерізні культурні імпрези, на міжнародні з'їзди і т. д. Але, коли прослідити виступи цих представників "української держави", вдаряє одне, а саме, що всі їхні промови і виступи обертаються довкруги Сталіна, старшого російського брата і т. д. Ніякої самостійної проблематики тут немає, а все співає унісон з напрямними загальної московсько-більшевицької закордонної пропаганди. Подібну роль відіграють всі товариства культурного зв'язку України з закордоном, що мають вдержувати світову опінію в переконанні про існування України, як справді державного-самостійного твору, а не "літературного".

За те ж в межах ССРСР проходить противний процес, що провадить до ліквідації всього, окремишнього, національного по республіках. Придушена національна стихія почала відживати наново під впливом і тих малих воєнних концесій, що, очевидно, спроваджували певну полегшу на національно-культурному відтинку. З другого боку, по переході Червоної Армії советських границь, для частини громадян ССРСР відкрилися можливості пізнати інші суспільно-політичні устрої, побачити свою біду національну творчість у всіх її виявах, що знову зродило бажання і тугу за встановленням про себе самого. На культурному полі появляються зразки літературної у наукової творчості, що ставлять пряме домагання "дозвольте поміститись" і виявляють перші позначки так довго пригнаного національної індивідуальності. Ту можна підмітити спробу Кирилюка і то по-українському висвітлювати проблеми української культури, чи от хочби тематику деяких сучасних поетичних творів українських письменників.

Рівночасно, воєнна обстановка спровадила новий ріст національно-революційних тенденцій, що позначилися в прямій збройній боротьбі з большевицькою Москвою в багатьох національних республіках. Воєнні роки підтвердили це

сильніше правильність розв'язки суспільно-політичних питань єдиною на національному ґрунті, а практика советського "співжиття багатьох національностей" виявила такі глибокі суперечності, які дають величезні можливості для дальшого продовження, навіть повоєнної, революційної боротьби за виглядом на успіх, якщо згадаємо "на Заразно" відсвяткування "дня перемоги". Большевики знову замкнули границі, відгородили своїх громадян від "заразливого" впливу закордону і ввійшли до усунування наслідків воєнного "розладу". Як колись всякі прояви національного життя по республіках і всякі домагання поневолених народів визнані реакційними, недоцільними, негідними, ванітними "пролетарської революції" і т. д., а так тепер усе - від прилюдного вживання української мови до революційного збройного чину - найменовано коротко - фашизм.

Підібрання цього, сьогодні так зненавидженого слова, має дискредитувати національно-революційні рухи, як німецькі агентури і тим самим улегшувати большевикам боротьбу з нами. За тим пропагандивним маневром пішли конкретні ліквідаційні заходи. Чистка перейшла через літературні організації усіх поневолених народів; однаково перечеркнуто творчість українських, як і казахських письменників. Усі граматики, підручники історії і літератури поневолених народів знімається з ужитку; останні соціалістичні вивіски з національними назвами зникають (Інститут Історії України в Академії Наук переіменовано на - Інститут Історії) і залишається на весь СРСР тільки один думачий (очевидно, російський) центр - Кремль з мільйонами механічних виконавців. Проблему революційних національних рухів почало по-своєму вирішувати військо мвд і органи мвб. І не стало вже місця і потреби на якунебудь офіційну розв'язку національного питання. Ця національна політика вміщується в одне слово: "знищити!". Знищити все неросійське, або

таке, що не хоче стати російським погноєм. Етапи цієї нової сталінської політики по національному питанні означаються сьогодні такими, невідомими в історії фактами, як переселення цілого непокірного татарського народу, як переселення в цілості чеченців в області, що своїм кліматом й умовинами засуджують згори на поголовну смерть. А по інших національних республіках ці етапи означаються щораз то новими тюрмами, засланнями, розстрілами того всього живого, що хоче самостійно жити, чи хоч би думати без помочі і ласки Москви. Але, як виказує дійсність, національна стихія перемагає і цю нову, "геніяльну", сталінську постановку по національному питанні, не дає і не дасть впрямти поневолені Кремлем народи в большевицько-російські месіянстичні плани.

15

ЗАСВІДЧУВАЛЬНИЙ НАПИС СПРАВИ № _____

У справі (розділі опису, закінченому описі) підшито і пронумеровано 15
(п'ятнадцять) аркушів;

у тому числі літерні номери _____;

пропущені номери _____

+ аркушів внутрішнього опису _____

аркуш №15 - чистий

Особливості фізичного стану та формування справи	Номери аркушів
1	2

Спеціаліст

Посада

21 червня 20 18 року

(підпис)

І. Тардамас

(ініціали (ініціал імені), прізвище)